

Логвінова М.В. Про причинний зв'язок у контексті цивільно-правової відповідальності батьків за завдану їхніми неповнолітніми дітьми шкоду// Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті В.П.Маслова «Актуальні проблеми цивільного, житлового та сімейного законодавства» 25 лютого 2011 року. – Харків, 2011. – С. 129-131.

Логвінова М.В.

Про причинний зв'язок у контексті цивільно-правової відповідальності батьків за завдану їхніми неповнолітніми дітьми шкоду

Підходів до розуміння причинного зв'язку як одного з елементів складу правопорушення є дуже багато, і всі вони неоднозначні. Об'єднуючим фактором існуючих концепцій (теорії адекватного причинного зв'язку, теорії необхідного і випадкового причинного зв'язку, теорії можливості і дійсності, теорії прямого і непрямого причинного зв'язку) виступає часова послідовність причини та наслідку. Причина у часі передує наслідку. При цьому причина не може існувати водночас із наслідком і тим більше після нього.

Безперечно, що на практиці не завжди чітко можна розмежувати у часі причину і наслідок. Причина породжує наслідок, в процесі одного явища (причини) з'являється інше – наслідок. Впродовж деякого часу причина і наслідок знаходяться у взаємодії. При цьому в конкретний момент взяті ізольовано від інших явищ причина і наслідок розділяються. Таким чином, часова послідовність означає, що причина змінюється, вступивши у взаємодію з відповідним об'єктом і, крім того, вона змінюється у зв'язку із зворотнім впливом наслідку на причину. Після того, як наслідок вже настав, причина як явище, яке “породило” його, або зникає, або змінюється.

На сьогодні в наукових колах не сформульовано єдиного і незаперечного критерію справжньої причини шкоди. Тому завжди останнє слово в конкретних життєвих випадках залишається за судом.

Однак, в будь-якому випадку, щодо з'ясування причинного зв'язку, об'єктивно існуючого між правопорушенням (причина) і шкодою, що настала

(наслідок), слід встановити, чи є шкода неминучим наслідком протиправної поведінки особи, чи така поведінка хоча й знаходилась у зв'язку зі шкодою, що настала, але не обумовлювала неминучість її настання у потерпілої особи.

У переважній більшості до розуміння суті причинного зв'язку науковці підходять в кожному конкретному випадку з позицій необхідності розмежування обставин, одні з яких створюють **абстрактну** можливість, інші – **конкретну** можливість, а треті – **дійсність результату**. При цьому зауважується, що причинний зв'язок між поведінкою особи і результатом, який настав, набуває правового значення лише за умови, що ця поведінка викликала дійсність результату або створила конкретну можливість його настання. Таким чином, для настання відповідальності батьків достатньо встановити, що своєю поведінкою батьки створили реальну (конкретну) можливість скоєння неповнолітньою дитиною правопорушення (об'єктивно-протиправного діяння). При цьому під конкретною можливістю в такому випадку О.Казанцева, наприклад, розуміє не створення батьками можливості скоєння дитиною саме цього правопорушення, але будь-яких правопорушень взагалі.

Батьки будуть притягатися до цивільно-правової відповідальності тільки за наявності причинного зв'язку між порушенням ними обов'язку щодо виховання підлітка та його негідною поведінкою, яка виразилася у заподіянні майнової шкоди третій особі. Таке твердження обумовлене основними положеннями теорії непрямого причинного зв'язку та наступним умовиводом.

Батьки виступають відповідальними суб'єктами за дії третіх осіб (своїх дітей) у сфері позадоговірної відповідальності. Вони несуть відповідальність за шкоду або можуть бути зобов'язані відшкодувати шкоду тільки в тому випадку, якщо їх протиправна поведінка **причинно** пов'язана з настанням шкоди, завданої правопорушенням неповнолітніх дітей. В цьому випадку наявність причинного зв'язку в числі елементів об'єктивної сторони складу цивільного правопорушення є необхідною. Тому відповідальність батьків за завдану шкоду їхніми неповнолітніми дітьми може настати, якщо вони не докажуть, що шкода настала не з їхньої вини, тобто якщо вони не докажуть в тому числі й той факт,

що їх поведінка причинно пов'язана з діями дітей, внаслідок яких завдано шкоди.

Таким чином, особливість причинного зв'язку як умови цивільно-правової відповідальності батьків вбачається в існуванні двох ланок причинного зв'язку: між поведінкою неповнолітнього і майновою шкодою та між поведінкою батьків і поведінкою дітей.

Тобто у випадку притягнення батьків до цивільно-правової відповідальності необхідно встановити причинний зв'язок не тільки між поведінкою батьків і дітей, але і через поведінку останніх – з майновою шкодою. Якщо батьки не займалися вихованням дітей (в наявності факт бездіяльності батьків) або неправильно виховували їх, вони створили конкретну можливість заподіяння ними майнової шкоди.

Вчинення неповнолітніми правопорушення є наслідком недоліків батьківського виховання та несвоєчасного реагування на правопорушення з боку батьків або взагалі відсутність такого реагування. Результатом батьківської байдужості є завдання шкоди інтересам третіх осіб як потерпілим та державі, суспільству в цілому. Причинний зв'язок між невиконанням батьками своїх обов'язків (зловживання батьківськими правами) та заподіянням шкоди суспільним інтересам з боку неповнолітніх є опосередкованим.

Отже, необхідним елементом складу правопорушення батьків в контексті ст. 1179 ЦК України є наявність причинного зв'язку між неналежним вихованням або неналежним наглядом за неповнолітніми та шкідливим результатом. Оскільки протиправна поведінка батьків проявляється через дії неповнолітнього, причинний зв'язок складається з двох складових. Батьки можуть притягатися до відповідальності, якщо шкода стала результатом протиправних дій неповнолітнього, а дії неповнолітнього, в свою чергу, — результатом неналежного виховання або неналежного нагляду за ним з боку батьків.